

مقاله پژوهشی: عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر بر ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری

اسلامی ایران (مطالعه موردی یمن)

20.1001.1.20084897.1400.19.85.3.8

اسماعیل احمدی مقدم^۱، علی محمد احمدوند^۲، عبدا... مبینی دهکردی^۳، بهروز تسلیمی کار^۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۰۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۰۴

چکیده

ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران که در یکی از مناطق راهبردی ژئوپلیتیکی جهان قرار گرفته، امری لازم و ضروری می‌باشد تا زمینه تحقق اهداف عالی نظام و انقلاب اسلامی فراهم گردد. عوامل ژئوپلیتیک همان عوامل قدرت هستند که از مؤلفه‌های مهم در کسب و ارتقاء قدرت کشورها محسوب می‌شوند و شناخت صحیح این عوامل امکان مدیریت صحیح در بهره‌گیری از شرایط محیطی به‌منظور تحقق هدف ارتقاء قدرت منطقه‌ای را فراهم خواهد ساخت. هدف تحقیق "شناسایی عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر بر ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران" می‌باشد. نوع تحقیق کاربردی و رویکرد آن آمیخته با روش توصیفی - زمینه‌ای است. داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه) گردآوری شده که اطلاعات به‌دست‌آمده کیفی به روش تحلیل محتوا و با کمک نرم‌افزار مکس کیو دی ای و اطلاعات به‌دست‌آمده کمی با استفاده از نرم‌افزار تجزیه و تحلیل داده‌های کمی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روایی مصاحبه و پرسشنامه از طریق روایی محتوا و پایایی فرم مصاحبه با فرمول کاپای کوهن و پرسشنامه‌ها با آلفای کرونباخ محاسبه گردیده است. نمونه‌گیری به روش غیر تصادفی و معادل ۹۳ نفر می‌باشد. از یافته‌های تحقیق، تعداد ۶۴ عامل شامل ۱۷ عامل با نقش قوت، ۷ عامل با نقش ضعف، ۲۱ عامل با نقش فرصت و ۱۹ عامل با نقش تهدید احصاء گردید و درنهایت مشخص شد که موقعیت راهبردی قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در ربع اول محور مختصات یا همان موقعیت تهاجمی قرار دارد و با توجه به اینکه استراتژی تهاجمی بین توان مالی (کارایی) و توان صنعت (پتانسیل رشد و ارتقاء) واقع گردیده، لذا قدرت منطقه‌ای ج.ا.ایران در وضعیت تعادل و پایداری به سر می‌برد و از قابلیت رقابت فعال در برابر سایر رقبای برخوردار است؛ بنابراین ضمن اینکه می‌توان جمهوری اسلامی ایران را قدرت منطقه‌ای معرفی نمود، از پتانسیل و ظرفیت لازم برای ارتقاء قدرت منطقه‌ای نیز برخوردار می‌باشد.

واژگان کلیدی: قدرت، قدرت منطقه‌ای، ژئوپلیتیک، عوامل ژئوپلیتیک

^۱ دانشیار امنیت داخلی دانشگاه علوم انتظامی امین

^۲ استاد مدیریت دانشگاه ایوانکی

^۳ استادیار مدیریت راهبردی دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

^۴ دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) behrooztaslimikar@gmail.com

مقدمه

مفهوم قدرت در روابط بین‌المللی همان قدرت ملی است و هنگامی که در یک منطقه جغرافیایی به‌کارگرفته شود، به آن قدرت منطقه‌ای گفته می‌شود. قدرت ج. ا. ایران در منطقه جنوب غربی آسیا باعث شده تا جمهوری اسلامی ایران از منظر نظام سلطه یک خطر جدی در راه رسیدن به اهدافشان در این منطقه به شمار آید و در تصمیمات خود راهبردهای متنوع و متکثری را در راستای کاهش جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران که رابطه مستقیمی با قدرت منطقه‌ای دارد، در نظر گرفته‌اند تا با محدودسازی نقش جمهوری اسلامی ایران در معادلات منطقه‌ای جنوب غرب آسیا، کاهش حوزه نفوذ یا قدرت منطقه‌ای ایران را رقم بزنند. با توجه به اینکه حفظ و ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، ضمن کاهش سطح تهدیدات، تضمین منافع و اهداف ملی و همچنین ارتقاء بازدارندگی را به دنبال خواهد داشت، لذا نیاز می‌باشد تا با شناسایی دقیق محیطی نسبت به احصاء عوامل داخلی و خارجی به‌منظور بهره‌گیری حداکثری از تمام فرصت‌های ممکن برای ارتقاء شرایط کنونی استفاده نمود.

از آنجایی که تلاش‌های به‌عمل آمده در خصوص ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از فرصت‌های ایجادشده و دوری جستن از تهدیدات موجود، به‌صورت علمی، سازمان‌یافته و نظام‌مند تدوین نشده و بعضاً به علت عدم انسجام و پراکندگی، فاقد اثرگذاری لازم و مناسب می‌باشد، لذا باعث ایجاد دغدغه اصلی محقق و منجر به شکل‌گیری مسئله تحقیق با عنوان اینک "عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران کدام‌اند؟"، گردیده تا پاسخی برای هدف اصلی تحقیق یعنی "شناسایی عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران" احصاء گردد.

مبانی نظری

- پیشینه تحقیق:

رساله‌ای با عنوان "تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی-امنیتی جمهوری اسلامی ایران" توسط فضل‌اله نوذری در سال ۱۳۹۱ در دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی با طرح سؤال "عوامل مؤثر ژئوپلیتیکی مرتبط با مسائل دفاعی-امنیتی حوزه دریای عمان کدام است؟" به سرانجام رسانده شده است و در نهایت مهم‌ترین عوامل مؤثر ژئوپلیتیکی دریای عمان در محیط داخلی شامل موقعیت ژئوپلیتیکی سواحل ایران در حوزه

دریای عمان و موقعیت راهبردی و ژئواستراتژیک ایران در تنگه هرمز و سواحل دریای عمان، مهم‌ترین عوامل مؤثر ژئوپلیتیکی دریای عمان در محیط خارجی شامل نقش ایالات متحده به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی فرا منطقه‌ای در حوزه دریای عمان و قرار گرفتن حوزه دریای عمان در کانون توجه و علایق ژئوپلیتیکی بازیگران و قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای استخراج و ارائه گردیده است.

مقاله‌ای با عنوان "بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران بر راهبرد دفاعی آن" توسط فتح‌ا... کلانتری و مهدی رسولی در سال ۱۳۹۷ در شماره ۶۵ فصلنامه علمی راهبرد دفاعی با طرح سؤال "عوامل ژئوپلیتیکی چه نقشی بر راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارند؟" صورت پذیرفته که در پایان ۸ مؤلفه طبیعی، ۵ مؤلفه انسانی، ۷ مؤلفه اقتصادی، ۵ مؤلفه سیاست داخلی، ۴ مؤلفه سیاست خارجی، ۱۲ مؤلفه نظامی، ۵ مؤلفه فرهنگی و ۵ مؤلفه علمی - فناوری شناسایی گردیدند.

مقاله‌ای با عنوان "نقش عوامل ژئوپلیتیکی طبیعی در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات نظامی آمریکا از مبدأ سرزمینی عراق" توسط غلامعلی رشید و فتح‌ا... کلانتری در سال ۱۳۹۵ در شماره ۶۶ فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک با طرح سؤال "عوامل ژئوپلیتیکی طبیعی در تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات نظامی آمریکا از مبدأ سرزمینی عراق چه نقشی دارند؟" صورت پذیرفته که در پایان ۱۳ عامل ژئوپلیتیکی در قالب نقش‌های قوت‌زا، فرصت‌آفرین، ضعف و تهدید‌زا شناسایی گردیدند.

– مفهوم شناسی:

قدرت:

وقتی در قالب یک جامعه به قدرت نگاه شود، معرف برآیند توانایی و ظرفیت‌های آن جامعه محسوب می‌شود و دارای مفهومی ژئوپلیتیکی است. (زرقانی، ۱۳۸۸: ۱۰۷) برآیند حاصل از توانایی‌های بالقوه و بالفعل یک ملت که نشئت‌گرفته از تمام ظرفیت‌های موجود آن کشور محسوب می‌شود، قدرت ملی را تشکیل می‌دهد (کالینز، ۱۳۸۳: ۵۰۳) که قدرت موجودی واحد بنام ملت است و از سوی برگزیدگان ملت یا همان رهبران سیاسی با اعمال اراده ملی جهت رسیدن به اهداف و منافع ملی به کار گرفته می‌شود. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳: ۲۵۳)

قدرت منطقه‌ای:

قدرت منطقه‌ای نوع خاصی از تقسیم‌بندی دولت‌هاست که قدرت ملی اصلی‌ترین معیار آن است. (Clausewitz, 1976: 61) در روابط بین‌المللی، به قدرتی منطقه‌ای اطلاق می‌شود که در یک ناحیه جغرافیایی دارای قدرت است. کشورهایی که با بهره‌برداری مناسب از قدرت خود در منطقه یا ناحیه‌ای از جهان دارای قدرت هستند، دارای قدرت برتر منطقه‌ای خواهند بود. (Buzzan & Waver, 2003, 55؛ Buzzan, 2004, 72 و Cohen, 1994: 141) ساختار قدرت منطقه‌ای یک نظام سلسله مراتبی است که بر اساس وزن ژئوپلیتیکی کشورها در هر منطقه‌ای مشخص می‌شود و دولتی که بیشترین وزن را داشته باشد، قدرت اول منطقه به حساب خواهد آمد و امکان نفوذ چنین کشوری در امور منطقه فراهم خواهد شد. (حافظ نیا و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۸)

ژئوپلیتیک:

عزت‌الله عزتی ژئوپلیتیک را تأثیر عوامل جغرافیایی بر سیاست می‌داند. (عزتی، ۱۳۹۰: ۳-۱) ژئوپلیتیک از منظر لسلی هپل هنر و فرآیند رقابت جهانی است. (هپل، ۱۳۷۰: ۲۵) میخائیل پاسیون ژئوپلیتیک را کاربرد دانش و تکنیک‌های جغرافیای سیاسی در روابط بین‌المللی می‌داند. (Pacione, 1985: 52) در تعریفی دیگر این‌گونه آمده است که ژئوپلیتیک رابطه رقابت‌آمیز بین قدرت‌های بزرگ و دولت‌های قدرتمند برای سلطه بر دولت‌های ضعیف است (Husain, 1993: 82)؛ پاتریک اوسولیوان می‌گوید ژئوپلیتیک مطالعه جغرافیایی روابط فی‌مابین گردانندگان و مدیران قدرت شامل «فرمانروایان ملی و نهادهای فراملی» است. (O' Sullivan, 1986: 2) دژه میرحیدر ژئوپلیتیک را «شیوه‌های قرائت و نگارش سیاست بین‌الملل توسط صاحبان قدرت و اندیشه و تأثیر آن‌ها بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای» (میرحیدر، ۱۳۷۷: ۲۲) و محمدرضا حافظ‌نیا آن را «علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر» تعریف می‌کند. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۶: ۲۶)

عوامل ژئوپلیتیک:

از برخورد عوامل یک واحد جغرافیایی با مؤلفه‌های قدرت، تعاملاتی حاصل خواهد شد که به صورت کنشی و واکنشی، این تعاملات بر سیاست‌ها، راهبردها، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های یک منطقه یا کشور اثر خواهد گذاشت. (بیک، ۱۳۹۵: ۹۶) عوامل ژئوپلیتیک، عواملی هستند که در

^۱ Geopolitics.

آن‌ها ارتباط بین جغرافیا (محیط و انسان) و سیاست (اندیشه و ساختار)، باعث ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران گردد که از منظر محمدحسین افشردی و سید مصطفی مدنی شامل عوامل «سرزمینی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، نظامی، حکومتی - سیاسی و علمی - فناوری» می‌باشند. (افشردی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۲)

محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران استخراج‌شده از مطالعه منابع

عوامل ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران استخراج‌شده از مطالعه منابع در حوزه‌های شش‌گانه سرزمینی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، حکومتی - سیاسی، نظامی و علمی - فناوری عبارت‌اند از:

۱) مؤلفه سرزمینی جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران به دلیل برخورداری از موقعیت‌های چندگانه‌ی گذرگاهی، حائل، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک، از موقعیت برتر ژئوپلیتیکی برخوردار می‌باشد. (اطاعت، ۱۳۸۷: ۳۲؛ تقوی اصل، ۱۳۸۷: ۵۸؛ صفوی، ۱۳۸۷: ۵۰؛ نامی، ۱۳۸۹: ۱۲۷؛ عزتی و یزدان‌پناه درو به نقل از نوذری، ۱۳۹۱: ۱۱۲؛ صفوی، ۱۳۸۱: ۷۴؛ واعظی، ۱۳۸۷: ۷ و کاظمی، ۱۳۶۸: ۱۲۰)

۲) مؤلفه اجتماعی - فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران ضمن برخورداری از کهن‌ترین فرهنگ‌های جهان (عزتی و یزدان‌پناه درو به نقل از نوذری، ۱۳۹۱: ۱۹۵)، مهد تمدن آسیا و جهان می‌باشد (صفوی، ۱۳۸۱: ۶۶) و شیعه‌گرایی به‌عنوان عاملی در بازسازی موجودیت سیاسی ایران، رشد زیادی داشته (مسکوب، ۱۳۷۹: ۲۳) و با توجه به پیشینه‌ی تاریخی، انسجام فرهنگی، قومی و ویژگی‌های جغرافیایی، (حافظ‌نیا، ۱۳۸۱: ۲۰) از اتحاد و همدلی بالایی برخوردار هستند. (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۱۳۵؛ ره‌پیک و کلاه‌چیان، ۱۳۸۷: ۱۲۲ و مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸، قابل دسترسی در: www.amar.org.ir/news) اگرچه تنوع و ترکیب قومی و زبانی ایران بسیار ناهمگون است، لیکن باوجود چنین تکثر و تنوعی، از در هم تنیدگی بسیار زیادی برخوردار می‌باشد. (رشید، ۱۳۸۶: ۹۳)

۳) مؤلفه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

ایران دارای یک درصد جمعیت جهان و هفت درصد ذخایر معدنی جهان است و از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده‌ی طبیعی و انسانی در رتبه‌ی اول جهان قرار دارد. (بیانات معظم له، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir) و با توجه به اینکه یکی از غنی‌ترین کشورها و بزرگ‌ترین صادرکننده‌ها می‌باشد، از قابلیت ارزآوری بالایی در صادرات برخوردار است. (غفرانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۸ و فارسی، ۱۳۷۸: ۱۱۰) لیکن بسیاری از این ظرفیت‌ها با غفلت تاکنون بی‌استفاده مانده است. (شمس‌دولت‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱۵۰) نگاه به خارج، استفاده محدود از ظرفیت‌های موجود، ضعف در بودجه‌بندی، عدم ثبات سیاست‌های اجرایی، عدم رعایت اولویت‌ها و وجود هزینه‌های زائد را می‌توان از جمله ضعف‌های اقتصادی ج.ا. ایران برشماری نمود. (بوالحسنی، ۱۳۹۲: ۱۲۹)

۴) مؤلفه حکومتی - سیاسی جمهوری اسلامی ایران

ج.ا. ایران از مشروعیت، مقبولیت، استحکام، تداوم قدرت نظام سیاسی، نظامی مستقل، مقتدر، مردمی و انقلابی و حکومت مقتدر برخوردار می‌باشد (عبدا...زاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۰) و از قدرت سیاسی مرکزی و یک قانون اساسی در سراسر این سرزمین تبعیت می‌شود. (نوذری، ۱۳۹۱: ۱۹۲) مردم اصلی‌ترین حامیان جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شوند و نهاد رهبری نیز یکی از ارکان اصلی ساختار سیاسی کشور و قدرت در ایران محسوب می‌شود. (شادلو، ۱۳۹۲) دشمنان باسیاست تبلیغی سعی در مایوس سازی مردم و حتی مسئولان و مدیران دارند. (بیانات معظم له، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir)

۵) مؤلفه نظامی جمهوری اسلامی ایران

نیروی نظامی ج.ا. ایران، ولایتمدار، دشمن‌شناس و دشمن‌ستیز، مردمی هستند (کمالی، ۱۳۹۳: ۱۷۶) که ازجان‌گذشته و کارآمد بوده و در سطح منطقه رتبه اول را دارند. (بوالحسنی، ۱۳۹۲: ۱۵۶) ضمن اینکه تجربه هشت سال دفاع مقدس پشتوانه‌ای محکم برای نیروهای مسلح ج.ا. ایران محسوب می‌شود، نیروهای مسلح، از صنایع و فناوری نظامی بومی که قادر است، تجهیزات و سلاح موردنیاز نیروهای مسلح را تولید کند و توانایی تولید، بازسازی و ارتقای تجهیزات نظامی و دفاعی راهبردی را دارد، برخوردار می‌باشد. (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، قابل دسترسی در: www.defanews.ir)

۶) محیط‌شناسی علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران

ایران سریع‌ترین رشد علمی را در جهان داراست. (Masood, 2006: 23) و گزارش یونسکو، قابل‌دسترسی در: www.irna.ir) نرخ بی‌سوادی در ایران کمتر از ۶/۵ درصد (درگاه سازمان نهضت سوادآموزی، قابل‌دسترسی در <https://www.lmoiran.ir>) اگرچه در فناوری هوافضا، فیزیک هسته‌ای، پزشکی و یاخته‌های بنیادی، ایران پیشرفت‌های شایانی داشته، (درگاه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، قابل‌دسترسی در <https://www.msrt.ir>) لیکن سهم پژوهش در ج.ا. ایران پایین می‌باشد. (درگاه خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، قابل‌دسترسی در <https://www.isna.ir/news>)

محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی یمن استخراج شده از مطالعه منابع

۱) مؤلفه سرزمینی یمن

یمن به علت برخورداری از موقعیت خاص جغرافیایی، بندرها، جزایر مهم، (فضائلی، ۱۳۹۵) مرز مشترک با عربستان سعودی (گروه مؤلفین، ۱۳۹۶) و همچنین اشرافیت بر تنگه باب‌المندب، (درایسدل و بلیک، ۱۳۸۶) از موقعیت برتر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی برخوردار است. (متلیسیا، ۱۳۹۴)

۲) مؤلفه اجتماعی - فرهنگی یمن

یمن با جمهوری اسلامی ایران دارای قرابت ریشه‌های فکری، ایدئولوژیک، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی است. (الشجاع، ۱۴۳۴ و میراحمدی و احمدوند، ۱۳۹۴) این کشور از زیرساخت‌های لازم برای فعالیت‌های فرهنگی، هنری و مذهبی جمهوری اسلامی ایران برخوردار می‌باشد. (گروه مؤلفین، ۱۳۹۶) ضمن اینکه عدالت اجتماعی در یمن رعایت نمی‌شود (واعظی، ۱۳۹۲)، از تنوع قومی و همچنین شکاف‌های قومی و مذهبی بسیار زیادی برخوردار است. (بهاء، ۱۳۸۹) وجود قبایل زیاد باعث گردیده تا فرهنگ قبیله‌ای و طایفه‌ای در یمن رسوخ نماید. (الشجاع، ۱۴۳۴) همچنین شاهد رسوخ افراط‌گرایی، بنیادگرایی و اندیشه وهابی نیز در این کشور هستیم. (واعظی، ۱۳۹۲ و صادقی و احمدیان، ۱۳۸۹) شکاف‌های مذهبی یمن باعث دخالت عربستان سعودی و حمایت این کشور از گروه‌های مخالف یمنی شده است. (واعظی، ۱۳۹۲)

۳) مؤلفه اقتصادی یمن

اگرچه یمن از ظرفیت‌های لازم و موقعیت مناسب اقتصادی برخوردار است (Schmitz, 2012) و التهامی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵)، لیکن به‌شدت نیازمند واردات می‌باشد. (Al-Mamari, 2008؛ National Adaptation Programme of Action, 2010؛ Glass, 2010) و صادقی و احمدیان، ۱۳۸۹) ضعف

سرمایه در یمن (هاشمی‌نسب، ۱۳۸۸ و IMF Country Report, 2014) باعث گردیده تا ضمن عدم امکان ایجاد زیرساخت‌های لازم (صادقی و احمدیان، ۱۳۸۹؛ کریم‌لو، ۱۳۹۳؛ ماه‌پیشانیان، ۱۳۸۸)، وابستگی شدیدی به سرمایه‌گذاری خارجی داشته باشد. (دهقانی و محسنی، ۱۳۹۳؛ Salisbury, 2011 و ثمودی، ۱۳۹۱)

۴) مؤلفه حکومتی - سیاسی یمن

یمن کشوری است که امکان هژمونیک نمودن یک نظام سیاسی - مذهبی در آن برای دوره طولانی مهیا نمی‌باشد. (نیکو، ۱۳۹۱) و همواره شاهد تعدد بازیگران داخلی، منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای و سازه‌ای در این کشور هستیم. (الشجاع، ۱۴۳۴، عمادی، ۱۳۹۴، ذوالفقاری، ۱۳۹۳، فضائلی، ۱۳۹۵ و کاردان، ۱۳۹۰) در شرایط کنونی و با توجه به تسلط انصارا... بر نقاط مهم، استراتژیک و پرجمعیت یمن، این نیرو از توانایی لازم به‌عنوان یک کنشگر سیاسی - اجتماعی تأثیرگذار در معادلات یمن برخوردار است. (فضائلی، ۱۳۹۵)

۵) مؤلفه نظامی یمن

نیروهای مسلح یمن از صنایع، زیرساخت و فناوری نظامی بومی برخوردار نمی‌باشند. شهروندان مسلح، گروه‌های تروریستی و افراطی زیادی در این کشور وجود دارد. انصارا... توانسته با آموزش بخش اعظمی از نیروهای مردمی، از پتانسیل بسیج مردمی در جنگ عربستان سعودی بهره ببرند. (گروه مؤلفین، ۱۳۹۶)

۶) مؤلفه علمی و فناوری یمن

به علت عدم برخورداری یمن از زیرساخت‌های آموزشی و علمی لازم و کافی، شاهد بالا بودن سطح بی‌سوادی هستیم (کریم‌لو، ۱۳۹۳) و همین نیازمندی یمن (سجادپور، ۱۳۹۰)، باعث گردیده تا زمینه نفوذ سایر کشورها خصوصاً عربستان و کویت در حوزه آموزش یمن فراهم شود. (گروه مؤلفین، ۱۳۹۶)

محیط‌شناسی ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران و یمن استخراج شده از مصاحبه با خبرگان

۱- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه سرزمینی

موقعیت برتر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی جمهوری اسلامی ایران؛ وجود عربستان سعودی به‌عنوان یک رقیب استراتژیکی و ژئوپلیتیکی برای جمهوری اسلامی ایران؛ موقعیت برتر ژئوپلیتیکی یمن؛ عدم وجود مرز مشترک زمینی و دریایی بین جمهوری اسلامی ایران و یمن؛ محاصره هوایی، زمینی و دریایی یمن و محدودیت در کمک به مردم و انصارا... یمن؛ (مصاحبه با اسماعیل احمدی مقدم؛ محمد اخباری؛ محمدرضا حافظ‌نیا؛ حسین امیرعبداللہیان؛ حشمت... فلاح‌پیشه، سعدا... زارعی؛ حسین شیخ‌الاسلام؛ مصطفی شمسانی؛ عبدا... مبینی‌دهکردی و حسین شیخ‌الاسلام)

۲- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه اجتماعی - فرهنگی

وجود یک سازه انسانی نیمه متجانس و منسجم هم‌سو با جمهوری اسلامی ایران در یمن؛ وجود زمینه و بسترهای لازم در خصوص اقدامات فرهنگی و اجتماعی در یمن؛ قرار گرفتن جمهوری اسلامی ایران در کانون توجهات فرهنگی منطقه و برخورداری از قابلیت و ظرفیت‌های بالای اجتماعی، فرهنگی و مذهبی؛ قرار گرفتن جمهوری اسلامی ایران در کانون توجهات ایدئولوژیکی منطقه و الگوبرداری از این ایدئولوژی و شکل‌گیری محور مقاومت؛ وجود علاقه‌های تاریخی، مذهبی، اجتماعی و فرهنگی یمن با جمهوری اسلامی ایران؛ وجود هم‌پیمانان جمهوری اسلامی ایران در منطقه؛ وحدت و انسجام داخلی بین مسئولین، نخبگان و مردم در جمهوری اسلامی ایران؛ فعالیت گسترده رسانه‌ای و عملیات روانی دشمن علیه جمهوری اسلامی ایران، مقاومت و انصارا... یمن؛ نیازمندی یمن به ایجاد زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی؛ وجود جریان و مذهب زیدیه (انصارا...) به‌عنوان یک جریان انتقادی، انقلابی، اسلامی و تاریخی در یمن؛ وجود شکاف‌های قومی، مذهبی و جغرافیایی در بخشی از جامعه و ملت یمن و مشکل اجماع ملی؛ رسوخ افراط‌گرایی، بنیادگرایی و اندیشه وهابی در یمن؛ وجود قبایل، احزاب و شخصیت‌های وابسته به عربستان در یمن؛ (مصاحبه با محمدرضا حافظ‌نیا؛ احمد محمدزاده؛ حسین امیرعبداللّه‌یان؛ احمد غلامپور؛ سعدا... زارعی؛ حسین شیخ‌الاسلام؛ مصطفی شمسایی؛ محمدحسین سلطانی فرد؛ عبدا... مبینی‌دهکردی؛ اسماعیل احمدی مقدم؛ احمد محمدزاده و محمد اخباری)

۳- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه اقتصادی

برخورداری جمهوری اسلامی ایران از قابلیت‌های اقتصادی موردنیاز یمن؛ وجود منابع و ظرفیت‌های لازم اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران به میزان بیشتر از نیازمندی جامعه و فراهم بودن زمینه صادرات به یمن؛ اقتصاد برتر دشمنان جمهوری اسلامی ایران و تلاش آنان برای به دست گرفتن بازار اقتصادی یمن؛ ضعف در ساختار و فرهنگ اقتصادی جمهوری اسلامی ایران؛ برخورداری یمن از منابع، ظرفیت و قابلیت‌های لازم اقتصادی؛ نیازمندی یمن به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت؛ فرصت‌های اقتصادی ناشی از موقعیت یمن در بسط و توسعه مرادوات اقتصادی برای جمهوری اسلامی ایران؛ فقدان کادر کارآمد اقتصادی در میان نیروهای انصارا...؛ (مصاحبه با محمدرضا حافظ‌نیا؛ حشمت‌الله فلاحت‌پیشه؛ حسین امیرعبداللّه‌یان؛ احمد غلامپور؛ اسماعیل

احمدی مقدم؛ مصطفی شمسایی؛ محمدحسین سلطانی‌فرد؛ احمد محمدزاده و عبدا...
(مبیینی دهکردی)

۴- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه حکومتی - سیاسی

وجود زمینه لازم برای حضور مستشاری جمهوری اسلامی ایران؛ برخورداری جمهوری اسلامی ایران از ساختار و قدرت حکومتی - سیاسی مطلوب برای جوامع بشری؛ قدرت مدیریت راهبردی و تجربیات متعدد و متنوع جمهوری اسلامی ایران در صحنه‌های مختلف داخلی و خارجی سیاسی؛ وجود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به‌عنوان یک رکن اساسی در قدرت سیاسی جمهوری اسلامی ایران و مورد قبول نیروهای انقلابی یمن؛ وجود هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای با جمهوری اسلامی ایران در حوزه یمن؛ وجود و نقش‌آفرینی نیروهای انصارا... به‌عنوان کنشگران اصلی در حوزه سیاسی یمن؛ استیلای حاکمیت انقلابیون بر مناطق مهم و راهبردی یمن با محوریت انصارا... و پذیرش آن‌ها توسط سایر بازیگران؛ ایجاد شکاف و ازم‌گسیختگی در ائتلاف کشورهای عربی علیه جمهوری اسلامی ایران؛ تعدد بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در یمن و منطقه جنوب غرب آسیا باهدف ممانعت از ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران؛ عدم وجود ساختار سیاسی قدرتمند در یمن؛ فقدان کادر کارآمد سیاسی در نیروهای انصارا... یمن؛ ائتلاف بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در جهت تجزیه یمن؛ (مصاحبه با محمدحسین سلطانی‌فرد؛ اسماعیل احمدی مقدم؛ عبدا... مبیینی دهکردی؛ محمدرضا حافظ‌نیا؛ حشمت... فلاحت‌پیشه؛ حسین امیرعبداللّه‌یان؛ احمد غلامپور؛ محمد اخباری؛ حسین شیخ‌الاسلام؛ سعدا... زارعی؛ احمد محمدزاده و مصطفی شمسایی)

۵- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه نظامی

قدرت مدیریتی جمهوری اسلامی ایران در صحنه‌های نظامی و امنیتی و همچنین قابلیت اجرای عملیات در عمق خاک دشمن؛ قابلیت و توانمندی جمهوری اسلامی ایران در تولید انواع تجهیزات تاکتیکی، عملیاتی و راهبردی نظامی با بهره‌گیری از فناوری بومی؛ رشد علم و دانش نظامی و تجربه کمک‌های مستشاری جمهوری اسلامی ایران؛ تجربیات و قدرت انصارا... در مدیریت صحنه‌های عملیاتی؛ نیاز یمن به تجهیزات، تسلیحات، آموزش، فناوری و زیرساخت‌های نظامی؛ وجود بستر جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی در میان نیروهای انصارا... (مصاحبه با سعدا... زارعی؛ اسماعیل احمدی مقدم؛ احمد غلامپور؛ احمد محمدزاده؛ حسین شیخ‌الاسلام؛ حسین امیرعبداللّه‌یان و عبدا... مبیینی دهکردی)

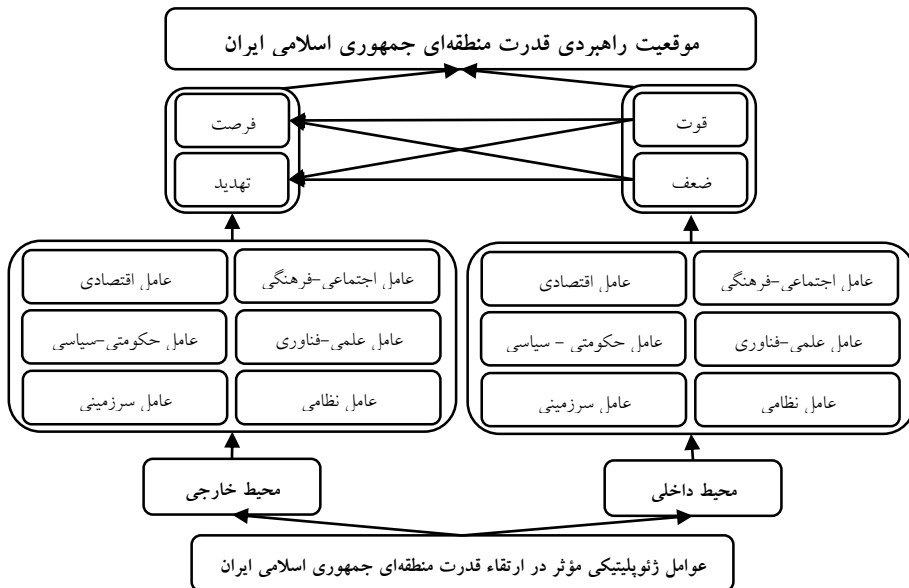
۶- عوامل ژئوپلیتیکی مرتبط با مؤلفه علمی و فناوری

قابلیت و ظرفیت‌های علمی و فناوری جمهوری اسلامی ایران برای تبدیل‌شدن به متروپل علمی یمن؛ وجود ظرفیت لازم و نیاز شدید یمن به زیرساخت‌های علمی و فناوری؛ (مصاحبه با حسین امیرعبداللّه‌یان؛ محمدرضا حافظ‌نیا، مصطفی شمسایی، حسین شیخ‌الاسلام و محمدحسین سلطانی فرد)

چارچوب نظری

چارچوب نظری محقق در این پژوهش، مدل ارائه‌شده توسط محمدحسین افشردی و سید مصطفی مدنی می‌باشد که عوامل «اقتصادی، نظامی، فرهنگی، سرزمینی، حکومتی - سیاسی، اجتماعی و نهایتاً علمی - فناوری» را جزء عوامل اصلی ژئوپلیتیک معرفی نموده‌اند، (افشردی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۲) لیکن با تغییری جزئی در مؤلفه‌های یادشده و تلفیق مؤلفه اجتماعی و فرهنگی با یکدیگر، عوامل اصلی ژئوپلیتیک در قالب شش بُعد اصلی شامل اقتصادی، نظامی، اجتماعی - فرهنگی، سرزمینی، حکومتی - سیاسی و علمی - فناوری در روند اجرای تحقیق مدنظر قرار گرفته است.

مدل مفهومی

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

نوع تحقیق کاربردی و روش تحقیق توصیفی - زمینه‌ای به صورت آمیخته (کمی-کیفی) است. جامعه آماری این پژوهش از بین مسئولین سطوح عالی و ارشد نظام، صاحب‌نظران و خبرگان نظامی و غیرنظامی که دارای ویژگی‌های همچون آشنایی با مفاهیم و مسائل ژئوپلیتیک، مفاهیم قدرت منطقه‌ای و مسائل منطقه جنوب غرب آسیا، دارای حداقل مدرک تحصیلی دکتری و دارای حداقل ۵ سال سابقه خدمت در مشاغل راهبردی مرتبط و یا حداقل جایگاه سرتیپی و معادل آن هستند، انتخاب شده‌اند که معادل ۹۳ نفر می‌باشند. با توجه به اینکه جامعه آماری کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد، لذا حجم نمونه تمام شمار در نظر گرفته شده است. در این تحقیق از دو روش کتابخانه‌ای (مطالعه منابع، فیش‌برداری، بررسی اسناد و مدارک و درگاه‌های اینترنتی) و میدانی (مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه) برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. به منظور تعیین روایی سؤالات از روش کنترل بیرونی استفاده شده است و سؤالات طرح شده توسط اساتید محترم راهنما، مشاورین و خبرگان مرتبط با موضوع مورد ارزیابی و بازنگری قرار گرفتند تا هرگونه ابهام و نارسایی برطرف گردد. برای تعیین میزان پایایی سؤالات مصاحبه و پرسشنامه به ترتیب از فرمول کاپای کوهن و آلفای کرونباخ استفاده شده که ضریب کاپای کوهن معادل $0/۸۳$ و آلفای کرونباخ معادل $0/۸۹۶$ محاسبه گردید که نشان‌دهنده برخورداری سطح بالایی از پایایی در سؤالات و فرم‌های مصاحبه و پرسشنامه می‌باشد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا اطلاعات جمع‌آوری شده از مطالعه منابع، اسناد و مدارک به روش تحلیل محتوا و مصاحبه با خبرگان به روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. سپس عوامل احصاء شده به منظور تعیین نقش آن‌ها توسط حجم نمونه مورد قضاوت قرار گرفته است. در گام بعدی، میزان میانگین تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی احصاء شده بر ارتقای قدرت منطقه‌ای ج. ا. ایران به دست آمده و در نهایت با انجام آزمون فریدمن و اثبات اولویت‌دار بودن عوامل مورد اشاره، نسبت به تعیین اولویت عوامل بر اساس آزمون میانگین اقدام گردیده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

(۱) ویژگی جمعیت شناختی جامعه تحقیق (جامعه کیفی)

الف- وضعیت تحصیلی و سابقه خدمتی حجم نمونه

جدول ۲: فراوانی سابقه خدمت در مشاغل راهبردی

میزان سابقه خدمت	فراوانی	درصد فراوانی
بالای ۳۵ سال	۱۷	٪۱۸/۳
۳۰ - ۳۵	۵۳	٪۵۷
۲۵ - ۳۰	۲۳	٪۲۴/۷
جمع کل	۹۳	٪۱۰۰

جدول ۱: فراوانی رشته تحصیلی جامعه تحقیق

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
علوم سیاسی	۲۳	٪۲۴/۷
جغرافیا و گرایش‌های مربوطه	۳۲	٪۳۴/۴
مدیریت راهبردی	۳۸	٪۴۰/۹
جمع کل	۹۳	٪۱۰۰

(۲) تعیین نقش عوامل ژئوپلیتیکی ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران

ابتدا عوامل ژئوپلیتیکی قدرت ج.ا. ایران به تعداد ۶۴ عامل از تجمیع مطالعه منابع و مصاحبه با خبرگان احصاء و سپس طی دو پرسش‌نامه به منظور تعیین نقش هریک از عوامل و همچنین میزان تأثیر عوامل بر ارتقای قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران مورد قضاوت حجم نمونه قرار گرفته که نتایج نهایی برابر جدول زیر جمع‌بندی گردیده است.

جدول ۳: میانگین اثر عوامل محیطی بر ارتقاء قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران و کدگذاری عوامل

کد عامل	میانگین اثر عامل	عامل	نوع اثر	رتبه
S1	۴/۸۸	موقعیت برتر ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران؛	تأثیر مثبت	۱
O1	۴/۸۷	موقعیت برتر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی یمن؛		۲
T1	۳/۶۰	وجود ناامنی در پیرامون جمهوری اسلامی ایران؛		۳
T2	۳/۶۵	عدم وجود مرز مشترک زمینی و دریایی؛		۴
T3	۳/۵۸	محاصره هوایی، زمینی و دریایی یمن؛		۵
O2	۴/۷۶	وجود یک سازه انسانی نیمه متجانس و منسجم هم‌سو با جمهوری اسلامی ایران در یمن؛	تأثیر مثبت	۶
O3	۴/۸۶	نیازمندی یمن به زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی؛		۷
O4	۴/۳۱	وجود زمینه لازم جهت اقدامات فرهنگی و اجتماعی در یمن؛		۸

کد عامل	میانگین اثر عامل	عامل	رتبه	رتبه		
S2	۴/۳۳	قرار گرفتن جمهوری اسلامی ایران در کانون توجهات اجتماعی - فرهنگی منطقه؛	۹	۹		
S3	۴/۵۲	قرار گرفتن جمهوری اسلامی ایران در کانون توجهات ایدئولوژیکی منطقه؛				
O5	۳/۸۶	وجود علاقه‌های اجتماعی و فرهنگی یمن با ج.ا. ایران؛				
O6	۳/۹۲	وجود جریان و مذهب انقلابی زبیدیه در یمن؛				
O7	۴/۶۷	وجود هم‌پیمانان جمهوری اسلامی ایران در منطقه؛				
S4	۴/۵۹	وجود وحدت و همبستگی ملی در جامعه ایرانی؛				
T4	۴/۲۳	تنوع قومی زیاد در یمن و مشکل اجماع سازی ملی؛				
T5	۴/۲۶	رسوخ فرهنگ قبیله‌ای و طایفه‌ای، افراط‌گرایی، بنیادگرایی و اندیشه وهابی در یمن؛				
T6	۴/۱۹	قبایل و شخصیت‌های وابسته به عربستان در یمن؛				
T7	۴/۲۱	فعالیت گسترده عملیات روانی دشمن علیه ج.ا. ایران؛				
W1	۳/۲۱	گذار وضعیت جمعیتی ج.ا. ایران به میان‌سالی؛				
S5	۴/۱۲	وجود قابلیت‌های اقتصادی موردنیاز یمن در ایران؛			۲۰	۲۰
S6	۴/۴۳	وجود منابع و ظرفیت‌های لازم اقتصادی در ج.ا. ایران؛				
O8	۴/۱۲	برخوردراری یمن از منابع و ظرفیت لازم اقتصادی؛				
O9	۴/۴۵	فرصت‌های ناشی از موقعیت یمن در توسعه مراودات اقتصادی برای ج.ا. ایران؛				
O10	۴/۴۱	نیازمندی یمن به سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت؛				
O11	۴/۱۱	نیازمندی شدید یمن به واردات کشاورزی، طیور، تجهیزات صنعتی و مواد شیمیایی؛				
S7	۴/۲۲	برخوردراری ج.ا. ایران از موقعیت راهبردی اقتصادی؛				
T8	۴/۵۶	اقتصاد برتر دشمنان جمهوری اسلامی ایران؛				
T9	۴/۱۳	فقدان کادر اقتصادی در میان نیروهای انصارا...؛				
T10	۴/۰۸	ضعف بودجه‌ای و سرمایه مالی در یمن؛				
T11	۴/۲۵	وابستگی یمن به سرمایه‌گذاری خارجی؛				
W2	۴/۶۳	ضعف در مدیریت و فرهنگ اقتصادی ج.ا. ایران؛	۳۱	۳۱		

کد عامل	میانگین اثر عامل	عامل	مؤلفه	رتبه
O12	۳/۷۸	وجود زمینه برای حضور مستشاری ج.ا. ایران؛	کمیونتی - سیاسی	۳۲
S8	۴/۱۹	برخورداری ج.ا. ایران از ساختار حکومتی و نظام سیاسی مطلوب برای جوامع بشری؛		۳۳
S9	۴/۱۷	قدرت مدیریت راهبردی و تجربه ج.ا. ایران در صحنه‌های مختلف سیاسی؛		۳۴
S10	۴/۹۳	وجود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به‌عنوان یک رکن اساسی در قدرت سیاسی ایران؛		۳۵
S11	۴/۳۹	حمایت مردمی از نظام سیاسی حاکم بر ج.ا. ایران؛		۳۶
W3	۳/۳۶	وجود احزاب و جریانات فعال سیاسی در ج.ا. ایران؛		۳۷
O13	۴/۵۱	وجود انصارا... به‌عنوان کنشگران اصلی یمن؛		۳۸
O14	۴/۵۹	وجود هم‌پیمانان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای با ج.ا. ایران؛		۳۹
O15	۴/۵۰	استیلاي حاکمیت انقلابیون بر مناطق راهبردی یمن؛		۴۰
O16	۴/۴۴	ایجاد شکاف در ائتلاف عربی علیه ج.ا. ایران؛		۴۱
T12	۴/۶۱	تعدد بازیگران جهت ممانعت از ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران؛		۴۲
T13	۴/۳۶	عدم وجود ساختار سیاسی قدرتمند در یمن؛		۴۳
T14	۴/۲۱	فقدان کادر کارآمد سیاسی در نیروهای انصارا... یمن؛		۴۴
T15	۴/۲۵	تعدد و ائتلاف بازیگران در جهت تجزیه یمن؛		۴۵
T16	۴/۴۹	عدم امکان هژمونیک نمودن نظام سیاسی - مذهبی در یمن برای دوره طولانی؛		۴۶
W4	۳/۴۹	نفوذ در سطوح تصمیم‌گیری داخلی ج.ا. ایران؛		۴۷
S12	۴/۱۸	قدرت مدیریتی جمهوری اسلامی ایران؛		تفاهمی
S13	۳/۹۶	بهره‌مندی ج.ا. ایران از صنایع و زیرساخت‌های نظامی بومی؛	۴۹	
S14	۳/۸۶	دانش نظامی و قابلیت کمک مستشاری ج.ا. ایران؛	۵۰	
S15	۴/۴۹	برخورداری ج.ا. ایران از نیروی مسلح ولایی؛	۵۱	
O17	۴/۶۱	تجربیات انصارا... در مدیریت صحنه‌های عملیاتی؛	۵۲	
O18	۴/۳۷	عدم برخورداری نیروهای مسلح یمن از صنایع، زیرساخت و فناوری نظامی بومی؛	۵۳	
O19	۴/۳۹	امکان دفاع از طریق بسیج مردمی یمن؛	۵۴	

کد عامل	میانگین اثر عامل	عامل	رتبه
T17	۴/۲۸	وجود شهروندان مسلح و گروه‌های تروریستی یمن؛	۵۵
T18	۳/۹۴	وجود بستر جاسوسی در میان نیروهای انصارا...؛	۵۶
S16	۴/۱۳	قابلیت و ظرفیت‌های علمی و فناوری ج. ا. ایران؛	۵۷
S17	۳/۳۶	ظرفیت بالای ج. ا. ایران در ابعاد مختلف فناوری؛	۵۸
W5	۳/۳۱	هزینه‌های محدود علمی و پژوهشی در ج. ا. ایران؛	۵۹
W6	۳/۵۳	خلأ نظام نوین تعاملات آموزشی در سطح ملی؛	۶۰
O20	۴/۱۹	نیاز یمن به زیرساخت‌های علمی و فناوری؛	۶۱
O21	۴/۱۳	بالا بودن سطح بی‌سوادی در یمن؛	۶۲
T19	۴/۳۳	نفوذ سایر کشورها در حوزه آموزش عالی یمن؛	۶۳
W7	۳/۶۸	عدم تعامل بین بخش علمی با صنعتی کشور؛	۶۴

عواملی در ارتقای قدرت منطقه‌ای ج. ا. ایران موردقبول و تأثیرگذار محسوب می‌شوند که میانگین نمرات آن‌ها دارای اختلاف معناداری با عدد ۳ باشد و یا به عبارت دیگر بیشتر از ۳ باشند، بنابراین و با توجه به اینکه میزان میانگین اثر تمام عوامل‌ها بر ارتقای قدرت منطقه‌ای ج. ا. ایران بیش از ۳ شده است، لذا تمام عوامل مورد تأیید و در ارتقای قدرت منطقه‌ای ج. ا. ایران تأثیرگذار هستند. با استفاده از آزمون فریدمن که نتایج حاصل از آن در جدول زیر ارائه گردیده، مشخص می‌گردد که فرض عدم وجود اختلاف در عوامل در سطح ۰/۰۵ مردود شده و این نتیجه بیانگر آن است که بین عوامل ژئوپلیتیکی قدرت منطقه‌ای ج. ا. ایران اولویت‌بندی وجود دارد.

جدول ۴: آزمون فریدمن

Test Statistics^a

N	93
Chi-Square	8956.326
df	98
Asymp. Sig.	.001

a. Friedman Test

به منظور تجزیه و تحلیل محیط داخلی و خارجی، پاسخ‌های اخذ شده از پرسش‌نامه‌های تنظیم شده که بین حجم نمونه توزیع گردیده بود، در قالب جداول جداگانه‌ای برای هر یک از عوامل داخلی و خارجی درج و میانگین وضع موجود که بیان‌گر ضریب اهمیت آن عامل می‌باشد به همراه نمره موزون هر عامل که حاصل ضرب وزن در ضریب اهمیت می‌باشد، برای هر یک از عوامل (قوت‌ها،

ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها) به صورت جداگانه محاسبه و نهایتاً مجموع نمره موزون ضعف‌ها/تهدیدها از مجموع نمره موزون قوت‌ها/فرصت‌ها کم گردید که نتایج آن عبارت است از:

جدول ۵: ماتریس IFE (عوامل داخلی)

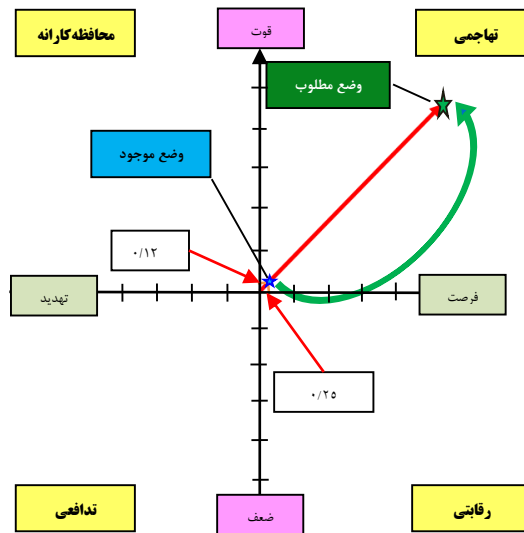
محیط	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس IFE (قوت‌ها)	S1	۴/۸۸	۰/۰۷	۰/۳۳	S10	۴/۹۳	۰/۰۷	۰/۳۳
	S2	۴/۳۳	۰/۰۶	۰/۲۶	S11	۴/۳۹	۰/۰۶	۰/۲۶
	S3	۴/۵۲	۰/۰۶	۰/۲۸	S12	۴/۱۸	۰/۰۶	۰/۲۴
	S4	۴/۵۹	۰/۰۶	۰/۲۹	S13	۳/۹۶	۰/۰۵	۰/۲۲
	S5	۴/۱۲	۰/۰۶	۰/۲۳	S14	۳/۸۶	۰/۰۵	۰/۲۰
	S6	۴/۴۳	۰/۰۶	۰/۲۷	S15	۴/۴۹	۰/۰۶	۰/۲۸
	S7	۴/۲۲	۰/۰۶	۰/۲۴	S16	۴/۱۳	۰/۰۶	۰/۲۳
	S8	۴/۱۹	۰/۰۶	۰/۲۴	S17	۴/۳۶	۰/۰۵	۰/۱۶
	S9	۴/۱۷	۰/۰۶	۰/۲۴				
جمع کل نمرات موزون نرمال قوت‌ها								
۴/۳۱								
محیط	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس IFE (ضعف‌ها)	W1	۳/۲۱	۰/۱۵	۰/۴۷	W5	۳/۳۱	۰/۱۵	۰/۵۰
	W2	۴/۶۳	۰/۲۱	۰/۹۷	W6	۳/۵۳	۰/۱۶	۰/۵۷
	W3	۳/۳۶	۰/۱۵	۰/۵۱	W7	۳/۶۸	۰/۱۷	۰/۶۲
	W4	۳/۴۹	۰/۱۶	۰/۵۵				
جمع کل نمرات موزون نرمال ضعف‌ها								
۴/۱۹								
تفاضل مجموع نمرات موزون نرمال ضعف‌ها				از قوت‌ها				
۰/۱۲	$۴/۳۱ - ۴/۱۹ = ۰/۱۲$							

جدول ۶: ماتریس EFE (عوامل خارجی)

محیط	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس EFE (فرصت‌ها)	O1	۴/۸۷	۰/۰۶	۰/۲۷	O12	۳/۷۸	۰/۰۴	۰/۱۶
	O2	۴/۷۶	۰/۰۵	۰/۲۶	O13	۴/۵۱	۰/۰۵	۰/۲۳
	O3	۴/۸۶	۰/۰۶	۰/۲۷	O14	۴/۵۹	۰/۰۵	۰/۲۴
	O4	۴/۳۱	۰/۰۵	۰/۲۱	O15	۴/۵۰	۰/۰۵	۰/۲۳
	O5	۳/۸۶	۰/۰۴	۰/۱۷	O16	۴/۴۴	۰/۰۵	۰/۲۳
	O6	۳/۹۲	۰/۰۵	۰/۱۸	O17	۴/۶۱	۰/۰۵	۰/۲۴
	O7	۴/۶۷	۰/۰۵	۰/۲۵	O18	۴/۳۷	۰/۰۵	۰/۲۲
	O8	۴/۱۲	۰/۰۵	۰/۲۰	O19	۴/۳۹	۰/۰۵	۰/۲۲
	O9	۴/۴۵	۰/۰۵	۰/۲۳	O20	۴/۱۹	۰/۰۵	۰/۲۰
	O10	۴/۴۱	۰/۰۵	۰/۲۲	O21	۴/۱۳	۰/۰۵	۰/۲۰
	O11	۴/۱۱	۰/۰۵	۰/۱۹				
جمع کل نمرات موزون نرمال فرصت‌ها								
۴/۶۴								
محیط	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال	شماره عامل	میانگین	وزن	وزن نرمال
ماتریس EFE (تهدیدات)	T1	۳/۶۰	۰/۰۵	۰/۱۷	T11	۴/۲۵	۰/۰۶	۰/۲۴
	T2	۳/۶۵	۰/۰۵	۰/۱۸	T12	۴/۶۱	۰/۰۶	۰/۲۸
	T3	۳/۵۸	۰/۰۵	۰/۱۷	T13	۴/۳۶	۰/۰۶	۰/۲۵
	T4	۴/۲۳	۰/۰۶	۰/۲۴	T14	۴/۲۱	۰/۰۶	۰/۲۳
	T5	۴/۲۶	۰/۰۶	۰/۲۴	T15	۴/۲۵	۰/۰۶	۰/۲۴
	T6	۴/۱۹	۰/۰۶	۰/۲۳	T16	۴/۴۹	۰/۰۶	۰/۲۷
	T7	۴/۲۱	۰/۰۶	۰/۲۳	T17	۴/۲۸	۰/۰۶	۰/۲۴
	T8	۴/۵۶	۰/۰۶	۰/۲۸	T18	۳/۹۴	۰/۰۵	۰/۲۱
	T9	۴/۱۳	۰/۰۵	۰/۲۳	T19	۴/۳۳	۰/۰۶	۰/۲۵
	T10	۴/۰۸	۰/۰۵	۰/۲۲				
جمع کل نمرات موزون نرمال تهدیدات								
۴/۳۹								
تفاضل مجموع نمرات موزون نرمال				تهدیدات از فرصت‌ها				
۰/۲۵	$۴/۳۹ - ۴/۶۴ = ۰/۲۵$							

۳) تعیین موقعیت راهبردی

به منظور امکان تجزیه و تحلیل وضعیت قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران و ارائه پیشنهاد در خصوص ارتقاء وضع موجود، نتایج حاصل از جداول ماتریس عوامل داخلی و خارجی بر روی محور مختصات به شرط شکل ۲ پیاده‌سازی گردید تا وضعیت و موقعیت فعلی در حوزه پژوهش به عمل آمده مشخص شود. برابر شکل زیر، موقعیت راهبردی جمهوری اسلامی ایران در ربع اول یا همان موقعیت تهاجمی قرار دارد.

شکل ۲: موقعیت راهبردی

با توجه به اینکه استراتژی تهاجمی بین توان مالی (کارایی) و توان صنعت (پتانسیل رشد و ارتقاء) واقع گردیده، لذا قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران در وضعیت تعادل و پایداری به سر می‌برد و ج.ا. ایران می‌تواند به صورت فعال برای رقابت با سایر رقبا تصمیم‌گیری نماید؛ بنابراین ضمن اینکه می‌توان جمهوری اسلامی ایران را قدرت منطقه‌ای معرفی نمود، از پتانسیل و ظرفیت لازم برای ارتقاء قدرت منطقه‌ای نیز برخوردار است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری:

نتایج حاصل نشان‌دهنده آن است که:

از نظر حجم نمونه، وجود مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به عنوان یک رکن اساسی در قدرت سیاسی ج.ا. ایران؛ موقعیت برتر ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران؛ وجود وحدت و همبستگی ملی در

جامعه ایرانی؛ به ترتیب به‌عنوان اولین تا سومین عامل‌ها با نقش قوت برای جمهوری اسلامی ایران تعیین شده‌اند.

این اولویت‌بندی، ضمن اینکه وجود مقام معظم رهبری را به‌عنوان یک تکیه‌گاه اصلی و اساسی برای جمهوری اسلامی ایران در برابر نظام سلطه مشخص می‌نماید، مؤید دقت نظر ایشان در اولویت‌های ارتقای قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران نیز می‌باشد. فرمایشات ایشان مبنی بر اینکه ایران قله موقعیت راهبردی در منطقه می‌باشد و می‌فرمایند که «علت عصبانیت آمریکایی‌ها در اول انقلاب این بود که لقمه چرب‌ونرم ایران را به‌عنوان مهم‌ترین کشور منطقه و سرزمینی سرشار از ثروت‌های مادی و منابع طبیعی از دست دادند.» (بیانات در دیدار با مردم قم، ۹۷/۷/۱۹) و یا اینکه در دیدار احمد عبدالله محمد سامبی ضمن تأکید بر اینکه اتحاد نیاز اصلی دنیای اسلام است و با اشاره به امکانات بسیار ارزشمند کشورهای اسلامی خاطرنشان می‌نمایند که «دنیای اسلام با داشتن منابع غنی طبیعی، موقعیت حساس جغرافیایی، گسترش سرزمینی، جمعیت و نیروی انسانی فعال و کارشناس می‌تواند به یک قدرت تبدیل شود، اما قدرتمندان سنتی جهان با این موضوع مخالف‌اند.» (بیانات در دیدار با رئیس‌جمهور مجمع الجزایر، ۸۷/۳/۲۷)، در نتیجه همین پیش است.

از نظر حجم نمونه، ضعف در مدیریت و فرهنگ اقتصادی ج. ا. ایران؛ عدم تعامل بین بخش علمی با صنعتی کشور؛ خلأ نظام نوین تعاملات آموزشی در سطح ملی؛ به ترتیب به‌عنوان اولین تا سومین عامل‌ها با نقش ضعف برای جمهوری اسلامی ایران تعیین شده‌اند.

با اندکی تأمل، منشأ بخش عظیمی از ضعف‌های موجود داخلی را می‌توان در همان ضعف اول یعنی «ضعف در ساختار، مدیریت و فرهنگ اقتصادی جمهوری اسلامی ایران» یافت و نیاز است با همت جهادی و اهتمام کامل در راستای این مهم گام برداشت که بالطبع آن بخش اعظمی از ضعف‌های موجود که به علت وابستگی به مشکلات اقتصادی در زمان فعلی گریبان‌گیر جمهوری اسلامی ایران گردیده است، مرتفع خواهد شد. بحث مدیریت اقتصادی همواره از مطالبات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نیز می‌باشد و مکرراً در این خصوص به دولت‌های مختلف و همچنین در بیانیه گام دوم انقلاب نیز تذکراتی را داده‌اند. از جمله مهم‌ترین یادآوری ایشان می‌توان به بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت دوازدهم اشاره نمود که فرمودند، «یک مسئله‌ی مهم در زمینه مسائل اقتصادی که مناسب است بنده تذکر بدهم، بحث مدیریت اقتصادی است؛ دولت باید مدیریت کند اقتصاد کشور را ... مدیریت اقتصادی دو رکن مهم دارد؛ یکی این است که ما میدان را بازکنیم برای فعالیت فعالان سالم اقتصادی؛ میدان باز بشود برای این‌ها و

کمکشان بکنیم ... بخش دوم هم مبارزه‌ی با مفسد و بستن منافذ فساد است؛ چشم باز مدیران؛ آنچه نیاز است این است ... لازمه‌ی چنین مدیریت اقتصادی، اهتمام جدی، ورود مجاهدانه در وسط میدان و نظارت کامل و مستمر به‌منظور بستن منافذ فساد است تا دیگر نیازی به برخورد قوه‌ی قضائیه نباشد ... ایران از لحاظ ظرفیت‌های استفاده‌نشده در رده‌ی اول جهان قرار دارد.» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۹۷/۶/۷)

به همین ترتیب، موقعیت برتر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی یمن؛ نیازمندی یمن به زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی؛ وجود یک سازه انسانی نیمه متجانس و منسجم هم‌سو با جمهوری اسلامی ایران در یمن؛ به ترتیب به‌عنوان اولین تا سومین عامل‌ها با نقش فرصت و همچنین تعدد بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای جهت ممانعت از ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران؛ اقتصاد برتر دشمنان جمهوری اسلامی ایران؛ عدم امکان هژمونیک نمودن نظام سیاسی - مذهبی در یمن برای دوره طولانی؛ به ترتیب به‌عنوان اولین تا سومین عامل‌ها با نقش تهدید از نظر حجم نمونه تعیین شده‌اند.

ب- پیشنهادها:

- با توجه به وجود پتانسیل و ظرفیت لازم در ارتقاء قدرت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، اقدامات راهبردی زیر پیشنهاد می‌گردد:
- (۱) بر روی راهبردهایی تکیه گردد که ضمن تأکید بر آرمان‌های قبلی، امکان تعریف اهداف و آرمان‌های مشترک جدید با هم‌پیمانان را مهیا کند.
 - (۲) جمهوری اسلامی ایران باید تلاش نماید تا ضمن کاهش نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدات، استفاده حداکثری از فرصت‌های ایجادشده را فراهم نماید.
 - (۳) با توجه به اینکه ج.ا. ایران در کانون توجهات ایدئولوژیکی و فرهنگی منطقه می‌باشد لذا می‌توان با بسط و توسعه ایدئولوژی ایستادگی در برابر نظام سلطه، اقدامات وسیع‌تری در راستای بهره‌گیری از این شرایط برای گسترش محور مقاومت به‌منظور ایجاد گستردگی در قاعده هرم قدرت منطقه‌ای ج.ا. ایران به‌عمل آورد.
 - (۴) راهبردهایی می‌بایست در دستور کار جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد که ضمن برخورداری از کمترین میزان ریسک‌پذیری و آسیب، منفعت جمعی حداکثری را شامل تمام هم‌پیمانان منطقه‌ای خود کند.
 - (۵) لازم است تا استفاده از تمام ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه موجود در داخل کشور و کشورهای هم‌پیمان در طراحی و پیاده‌سازی استراتژی‌ها مدنظر قرار گیرد.
 - (۶) با توجه به موقعیت برتر اقتصادی ج.ا. ایران از لحاظ وجود منابع و موقعیت اقتصادی برتر، پیشنهاد می‌شود به‌طور اخص در حوزه خروج از اقتصاد تک‌محصولی، اقدامات و طراحی راهبردی لازم صورت پذیرد.

فهرست منابع

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، "مجموعه بیانات"، قابل دسترسی در: WWW.Khamenei.ir

الف - منابع فارسی:

- آشوری، داریوش (۱۳۷۶)، "ما و مدرنیته"، تهران، انتشارات مؤسسه فرهنگی صراط
- اطاعت، جواد (۱۳۸۷)، "ژئوپلیتیک و سیاست خارجی ایران"، تهران، نشر سفیر
- احمدوند، علی محمد (۱۳۸۶)، "درباره راهبرد (مقدمه‌ای بر تدوین طرح راهبردی در ناجا)"، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، سال سوم، شماره ۱۰
- افشردی، محمدحسین و مدنی، سیدمصطفی (۱۳۸۸)، "ساختار نظام قدرت منطقه‌ای در خاورمیانه"، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره سیزدهم، شماره ۳
- التهامی‌نیا، رضا؛ باقری دولت‌آبادی، علی و نیکفر، جاسب (۱۳۹۵)، "بحران یمن؛ بررسی زمینه‌ها و اهداف مداخلات خارجی عربستان و آمریکا"، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم، شماره ۱۸
- بهاء، افسانه (۱۳۸۹)، "ریشه‌های بحران در یمن؛ مروری بر پروژه شیعه ستیزی عربستان در جنگ یمن"، فصلنامه پیام انقلاب، شماره ۳۷
- تقوی‌اصل، عطا (۱۳۸۷)، "ژئوپلیتیک جدید ایران: از قزاقستان تا گرجستان"، چاپ سوم، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
- ثمودی، علیرضا (۱۳۹۱/۴/۱۹)، "یمن در هزارتوی مشکلات اقتصادی و سیاسی"، روزنامه جام جم
- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۱)، "جغرافیای سیاسی ایران"، تهران، انتشارات سمت
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۶)، "قدرت و منافع ملی (مبانی، مفاهیم و روش‌های سنجش)"، تهران، نشر انتخاب
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۳)، "اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک"، چاپ چهارم، مشهد، انتشارات پاپلی
- حافظ‌نیا، محمدرضا و کاویانی، محمد (۱۳۸۳)، "افق‌های جدید در جغرافیای سیاسی"، تهران، انتشارات سمت
- درایسدل، آلاسدایر و بلیک، جرالداچ (۱۳۸۶)، "جغرافیای سیاسی خاورمیانه و شمال آفریقا"، ترجمه: دره میرحیدر، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و محسنی، سجاد (۱۳۹۳)، "علل و عوامل بیداری اسلامی در خاورمیانه و شمال آفریقا (مطالعه موردی تونس، مصر، لیبی و یمن)"، مجله سیاست دفاعی، سال بیستم، شماره ۸۰
- ذوالفقاری، امیرعلی (۱۳۹۳)، "تحولات یمن؛ ریشه‌ها و روندها، تهران: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی"، دفتر مطالعات سیاسی، کد موضوعی ۲۶۰، شماره مسلسل ۱۳۹۲۸

- زرقانی، سیدهادی (۱۳۸۸)، "مقدمه‌ای بر قدرت ملی"، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی غیرانتفاعی
- سجادیپور، محمدکاظم، (۱۳۹۰)، "تحلیل استراتژی آمریکا در یمن؛ وزن‌های ناهم‌سنگ"، تهران: مجله همشهری دیپلماتیک، شماره ۴۸
- شادلو، عباس، (۱۳۹۲) "اطلاعاتی در مورد احزاب و جناح‌های سیاسی ایران امروز"، تهران، انتشارات وزراء
- صادقی، حسین و احمدیان، حسن (۱۳۸۹)، "دگرگونی جایگاه منطقه‌ای یمن؛ امکانات و چالش‌ها"، تهران، فصلنامه راهبردی، سال نوزدهم، شماره ۵۶
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۱)، "مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران"، جلد اول، چاپ دوم، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۲)، "مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران"، جلد چهارم، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۷)، "مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران"، جلد پنجم، تهران، سازمان جغرافیای نیروهای مسلح
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۷)، "وحدت جهان اسلام، چشم‌انداز آینده"، تهران، انتشارات شکیب
- عزتی، عزت ... (۱۳۹۰)، "ژئوپلیتیک"، چاپ نهم، تهران، انتشارات سمت
- فارسی، جلال‌الدین (۱۳۷۸)، "سیاست دفاعی راهبردی"، چاپ اول، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر
- فرجی، عبدالرضا (۱۳۶۶)، "جغرافیای کامل ایران"، جلد اول، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش
- کاظمی، علی‌اصغر (۱۳۶۸)، "ابعاد حقوقی حاکمیت ایران در خلیج فارس"، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی
- کالینز، جان. ام (۱۳۸۳)، "استراتژی بزرگ"، ترجمه کوروش بایندر، چاپ اول، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹)، "ایده‌های ژئوپلیتیک و واقعیت‌های ایرانی"، تهران، نشر نی
- مسکوب، شاهرخ (۱۳۷۹)، "هویت ایرانی و زبان فارسی"، تهران، انتشارات فرزانه
- نامی، محمدحسن (۱۳۸۹)، "جغرافیای کشور پاکستان با تأکید بر ایالت بلوچستان"، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- واعظی، محمود (۱۳۸۷)، "ژئوپلیتیک بحران در آسیای مرکزی و قفقاز"، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران

- ره‌پیک، سیامک و کلاه‌چیان، محمود (۱۳۸۷)، "طراحی الگوی مناسب کاربرد منابع قدرت نرم در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران"، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال نهم، شماره ۳۵
- عبد... زاده، احمد و عبوضی، محمدرضا (۱۳۸۶)، "ارائه‌ی ارزیابی امنیتی الگوی حزبی مناسب برای جمهوری اسلامی ایران"، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، ماهنامه‌ی نگرش راهبردی، سال هشتم، شماره ۸۲
- عمادی، سیدرضی (۱۳۹۴)، "بررسی روند تجاوز سعودی‌ها به یمن"، تهران، معاونت بررسی و تحلیل سازمان بسیج
- فضائلی، مصطفی (۱۳۹۵)، "مداخله نظامی در یمن از منظر حقوق بین‌الملل"، تهران، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره چهل و ششم، شماره ۱
- میرحیدر، ذره (۱۳۷۷)، "ژئوپلیتیک: ارائه تعریفی جدید"، مشهد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۴
- بوالحسنی، خسرو (۱۳۹۲)، "بررسی ژئوپلیتیک ترکیه و تأثیر آن در تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران"، رساله دکتری علوم دفاعی راهبردی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- بیک، علی‌اصغر (۱۳۹۵)، "تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی دریای خزر بر تدوین راهبردهای دفاعی ج.ا.ا"، رساله دکتری علوم دفاعی راهبردی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- رشید، غلامعلی (۱۳۸۶)، "نقش عوامل ژئوپلیتیک در راهبرد دفاعی (مطالعه‌ی موردی: ایران نسبت به عراق)"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- رشید، غلامعلی و کلانتری، فتح... (۱۳۹۵)، "نقش عوامل ژئوپلیتیکی طبیعی در تدوین راهبرد دفاعی ج.ا. ایران در مقابل تهدیدات نظامی آمریکا از مبدأ سرزمینی عراق"، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال چهاردهم، شماره ۶۶
- شمس دولت‌آبادی، سید محمدرضا (۱۳۸۷)، "علاقه ژئوپلیتیک و راهبرد ملی (مورد: ایران نسبت به آسیای مرکزی)"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه دفاع ملی
- کاردان، عباس (۱۳۹۰)، "قیام انقلابی در یمن: زمینه‌ها و موانع داخلی و خارجی"، فصلنامه عملیات روانی، سال هشتم، شماره ۲۹
- کریم‌لو، داوود (۱۳۹۳)، "جمهوری یمن"، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
- کلانتری، فتح... و رسولی، مهدی (۱۳۹۷)، "بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیکی ج.ا. ایران بر راهبرد دفاعی آن"، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی، سال هفدهم، شماره ۶۵
- کمالی، محمدرضا (۱۳۹۳)، "تأثیر عوامل ژئوپلیتیکی کشور عربستان در تدوین راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- گروه مؤلفین (۱۳۹۶)، "کتاب پایه یمن"، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

- ماه‌پیشانیان، مهسا (۱۳۸۸)، "سایه شیعه ستیزی و ایران هراسی بر جنگ یمن"، دو هفته‌نامه پگاه، شماره ۲۷۳
- میراحمدی، منصور و احمدوند، علی محمد (۱۳۹۴)، "هویت و مبانی فکری جنبش انصارا... در یمن"، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، شماره‌های ۲ و ۳
- نوذری، فضل اله (۱۳۹۱)، "تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران"، رساله دکتری، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- نیکو، حمید (۱۳۹۱)، "بیداری اسلامی و چشم‌انداز اسلام‌گرایی در یمن"، فصلنامه پانزده خرداد، سال دهم، شماره ۳۳
- واعظی، محمود (۱۳۹۲)، "انقلاب و تحول سیاسی در خاورمیانه"، چاپ اول، تهران، مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه، اداره نشر
- هاشمی‌نسب، سیدسعید (۱۳۸۸)، "نشست بررسی تحولات اخیر کشور یمن"، فصلنامه پژوهش‌های منطقه‌ای، شماره ۲

ب - منابع عربی:

- الشجاع، احمدالامین (۱۴۳۴)، "ایران و الحوثیون"، صنعاء، مرکز البحوث و الدراسات

ج - منابع انگلیسی:

- Al-Mamari, Jamil Abdo Saeed, (2008), *the structure and importance of the commercial and Village based poultry systems in the Republic of Yemen*, Animal production department, Ministry of Agricultural and Irrigation.
- Buzan, Barry & Waver, Ole, (2003), *Regions and powers: the structure of international security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, (2004), *the United States and the Great Powers*, Cambridge, United Kingdom: Polity Press.
- Clausewitz, Carl Won, (1976), *On War*, Princeton University Press, Trans by Mikhael Howard & Peter.
- Cohen, Saul B. (1994), *Geopolitics in the new world era*, Edited by: George J. Demko and William B. Wood. USA: Westview Press.
- Glassner, Martin, (1993), *Political Geography*.
- Hepple, L. (1986), *the Revival of Geopolitics*, *Political Geography Quarterly*, 5 (Supplement):21-36.
- Husain, M. (1993), *Perespectives in Human Geography*, New Dehli: Anmol Publication.
- O' Sullivan, Patrik, (1986), *Geopolitics*, Australia: Groom Helm
- Pacione, Mikhael, (1985), *Progress in Political Geography*, Australia: Groom Helm.
- Masood, Ehsan, (2006), *Islam and Science: An Islamist revolution*, Nature. 444: 22-25. Doi:10.1038/444022a. Retrieved 21 October 2011.

- Schmitz, Charles, (2012), *Building a better Yemen*, Carnegie Endowment for International peace.

ج - سایت‌ها:

- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸، قابل دسترسی در:

<http://www.amar.org.ir/news>

- غفرانی، علی و موسوی مقدم، مهناز (۱۳۹۶)، پژوهشی در دانش بومی کشاورزی ایران با تکیه بر سه کتاب باقی مانده از قرن دهم هجری، دانشگاه فردوسی مشهد، قابل دسترسی در:

<https://doi.org/10.22067>

- وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، قابل دسترسی در:

<http://www.defanews.ir>

- گزارش یونسکو، رشد علمی ایران در شرایط تحریم، خبرگزاری جمهوری اسلامی، قابل دسترسی در:

<http://www.irna.ir>

- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، قابل دسترسی در:

<https://www.msrt.ir>

- سازمان نهضت سوادآموزی، قابل دسترسی در:

<https://www.lmoiran.ir>

- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، قابل دسترسی در:

<https://www.isna.ir/news>

- *National Adaptation Programme of Action, (2010), Republic of Yemen, Environment Protection Authority, available at: <http://unfccc.int/resource>*
- *IMF Country Report, (2014), republic of Yemen, International Monetary Found, available at: www.imf.org*
- *Salisbury, Peter, (2011), Yemen's Economy: Oil, Imports and Elites, Chatham House, available at: www.Chathamhouse.org*